

THEOLOGIA PRACTICA

Eberhard Busch*

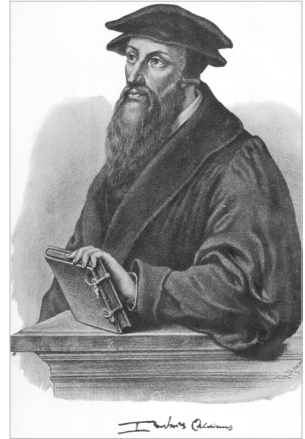
Göttingen

Kálvin zeneszeretete**

Calvins Liebe zur Musik. Zusammenfassung

Es gibt ein verbreitetes Bild von Calvin, wonach er ein harter, schroffer Typ gewesen ist. Es ist namentlich in Deutschland verbreitet. Aber stimmt dieses Bild? Jedenfalls kennen wir ihn noch nicht recht, wenn wir nicht seine Liebe des Gesangs kennen. Bei ihm war die Beziehung zur Musik höchst lebendig. Er kannte und schätzte die Musik seiner Zeit, die der Renaissance, und er schätzte sie so, dass ihm unter dem Hören die Tränen kamen.

Ihm war es ein erbaulicher Gedanke, dass nicht zuerst der Mensch, sondern dass vor ihm die ihn umgebende Kreatur singt und musiziert. Ob wir es wohl hören? Denn das zeigt uns: „Es will unser Herr in allen Sinnen uns erfreuen und erquicken.“ Und besonders durch das Ohr! Die Kreatur lässt sich hören, selbst wenn der Mensch stumm ist. Ja, sie ist für den Genfer Lehrer ein Vorbild, um mit einzustimmen.

Schlüsselwörter: Calvin, Musik, Gebet, Gesang.

1. A zene szeretete

Kálvin a német köztudatban rideg és kemény természetű emberként él. De vajon hiteles-e a róla alkotott kép? Mindenesetre nem ismerjük eléggé őt, vagy pedig félreismertük, hogyha nem hallottunk zeneszeretetről. Zene iránti rajongása igenis eleven volt. Ismerte és nagyra becsülte kora muzsikáját, a reneszánsz dallamokat, olyannyira, hogy zenehallgatás közben nemegyszer könnyekre is fakadt. Épületesnek tartotta azt a gondolatot, hogy zenélni nemcsak az ember képes, hanem tulajdonképpen az egész teremtett mindenség muzsikál. Vajon halljuk-e a teremtés muzsikáját? A teremtett világ zenéje ugyanis ennek a bizonyítéka:

---

* D. dr. Eberhard Busch (Witten/Ruhrgebiet, 1937) rendszeres teológus, a göttingeni Georg August Egyetem Teológiai Fakultásának nyugalmazott professzora, a fakultás Karl Bart Kutatóintézetének vezetője. Teológiai tanulmányai végeztével Karl Barth mellett volt asszisztens Bázelen. Doktori címet a Karl Barth életrajzáról írt tézisével szerzett. 1969 és 1986 között lelkipázsztorként szolgált, és ezután lett a göttingeni Georg August Egyetem Teológiai Fakultásának professzora. Díszdoktori címmel a kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet és a Debreceni Református Hittudományi Egyetem tüntette ki.

** Elhangzott 2014. nov. 21-én, Nagyváradon, a Partiumi Keresztény Egyetem által szervezett *Kálvini vonások a magyarok lelki arcán* témájú nemzetközi konferencián.

„[...] az Úr minket valamennyi érzékünkön keresztül meg akar örvendeztetni és fel akar üdíteni”.¹

De főként a fülünkön keresztül. A teremtett világ mindig hallatja a maga hangját, akkor is, ha az ember füle sükké vált annak befogadására. A teremtett világ ilyen formában válik igazi példaképpé a genfi tanító számára. A Zsolt 104,12 kapcsán a következőket jegyzi meg:

„Még a legnagyobb pusztaságban is akad egy-egy fa, amelynek ágairól csicsergő madarak éneke zeng. Ha tehát még ezeken a kísérteties és rideg helyeken is fel-lehető az Isten jóságának és hatalmának a jele, mennyivel inkább méltó a csodálatunkra azon javak bősége, amelyeket a termékeny és gazdag vidékeken láthatunk!”²

Hasonlóképpen gondolkodik a Zsolt 103,22 kapcsán is:

„Áldjátok az URat, ti teremtményei, mindenütt, ahol uralkodik! Noha a teremtményeknek sem érzelmeik, sem hangjuk nincsen, mégis valamilyen módon meg kell szólaltatniuk Isten dicséretét. Ezért nekünk is meg kell tanulnunk, hogy nem lehet mennynek vagy a földnek egy szeglete sem, amelyben ne hangzana fel Isten dicsérete. Nincs mentségünk, ha nem követjük a teremtett világ példáját, sőt a ennek istendicsérete saját közömbösségünket veti szemünkre. *Mindenütt, ahol uralkodik*, ennek kiemelése tudatos ebben a zsoltárban. Mert ha Isten dicséretét még azok a vidékek sem hallgatják el, amelyeknek hangját az ember nem hallhatja, hogyan szabadna nekünk hallgatnunk, akiket Isten az Ő szent hangjával áldott meg, amikor szánkat beszédre nyitotta!”³

A korábban elűzött, majd 1542-ben Genfben visszatérő Kálvin új *istentiszteleti* rendet adott ki *Die Gestalt der kirchlichen Gebete und Gesänge*⁴ (*Az egyházi könyörgések és énekek formája*) címmel. A könyörgés és ének kifejezések Kálvin számára ugyanazt jelentették. Ő ugyanis nem úgy értelmezte az egyházi éneklést, miként a lutheránusok, hogy tudniillik a gyülekezeti ének a hit kinyilatkoztatása, azaz hitvallás, hanem úgy, hogy az imádság, amelyben a teljes gyülekezet fordul Isten felé. Ugyanakkor fontosnak tartotta, hogy a gyülekezet valamennyi *közös* imádsága *énekszóban* hangozzék el, még a Miatyánk, a Hiszekegy és a Tízparancsolat, sőt a záró áldás is. Áldásformulának a gyermek Jézust dicsérő Simeon énekét javasolta: *Most bocsátod el, URam, szolgádat beszéded szerint békeséggel, mert meglátták szemeim üdvösségedet* (Lk 2,29–32). Kálvin úgy vélte az Ef 5,19 alapján – *mondjátok egymásnak zsoltárokat, dicséreteket és lelki énekeket; énekeljétek és mondjátok dicséretet szívetekben az*

¹ Doumergue, E.: *Calvins Wesen*. Neukirchen Kreis Moers, Buchhandlung des Erziehungsvereins, Neukirchen 1934, 77.

² Psalmus CIV. In: Cunitz, E. – Baum, J-W. – Reuss, E. W. (hgs.): *Corpus Reformatorum*. Vol. 60. *Joannis Calvini opera quae supersunt omnia*. Vol. 32. C. A. Schwetschke, Brunsvigae 1887, (84–98) 89. (A továbbiakban: *Corpus Reformatorum* = CR; *Joannis Calvini opera quae supersunt omnia* = CO.)

³ Uo. 84.

⁴ A cím **vastag betűs** szavait az előadó emelte ki. (Szerk.)

Úrnak –, hogy a közös imádságok énekszóban történő előadása már az újszövetségi őskeresztyének között elterjedt szokás volt.⁵ Ehhez hasonlóan hivatkozik Pál apostolra, aki az 1Kor 14,15-ben így szól: *Imádkozom lélekkel, de imádkozom értelemmel is, dicséretet énekelek lélekkel, de dicséretet énekelek értelemmel is.*⁶ Kálvin tehát az említett igehelyek alapján látta jónak ezt a címet írni az általa összeállított liturgia, azaz a *közös* istentiszteleti rend fölé: *Die Gestalt der kirchlichen Gebete und Gesänge*. Ugyanezt a gondolatot kívánja hangsúlyozni a mottó is, amely tulajdonképpen két zsoltáridézet: *Énekeljétek az Úrnak új éneket, dicséretet a hívek gyülekezetében!* (Zsolt 149,1) *Minden lélek dicsérje az URat!* (Zsolt 150,6).

Dr. Eberhard Busch
és a fordító, Szomor Abigél

Figyelemre méltó ugyanakkor, hogy Kálvin gyakran nyilatkozik ellentmondásosan a zene iránti szeretetéről és öröméről. Nemeszser teljesen fesztelenül tör ki belőle az élet ezen ajándéka felett való öröm:

„Minden dolgok között, melyek az ember pihenésére és gyönyörködtetésére alkalmasak, a legelső a zene.”⁷

Máshol pedig így nyilatkozik:

„Tapasztalatból tudjuk, hogy az énekekben az emberi szívet megmozgató nagy erő és hatalom rejlik [...]. Ezért meg kell becsülnünk, mint istenadta ajándékot [...]. Aligha akad még olyan dolog a világon, amely az emberi szívet inkább képes ringatni vagy hajlítani. És újra meg újra megbizonyosodunk afelől, hogy a hangok művészete mily rejtélyes és hihetetlen erővel bír az emberi szív felett.”

Az emberi énekhang mellett, a különböző hangszerekről sem szabad megfeledkeznünk. Kálvin különösen szerette a hárfát, a fuvalót, a dobot és az orgonát. A zenében nemcsak szükségességet látott, hanem az élvezet és vigasság forrását látta benne.⁸ Nyilatkozatai alapján tehát Kálvint éneklő hívőnek képzelhetjük el:

⁵ Busch, E. – Link K. C. – Freudenberg, M. – Heron, A. (hgs.): *Calvin-Studienausgabe*. Bd. 2. *Gestalt und Ordnung der Kirche*. Neukirchener Theologie, Neukirchen-Vluyn 2012, 157.

⁶ Kálvin: *Institutio*, III. 20,33.

⁷ Busch, E. – Link K. C. – Freudenberg, M. – Heron, A. (hgs.): *i. m.* Bd. 2., 157, 29–30.

⁸ Doumergue, E.: *i. m.* 75. Vö. Busch, E. – Link K. C. – Freudenberg, M. – Heron, A. (hgs.): *i. m.* 159,5 skk.

„Amilyen mértékben a zene maga is szétárad, úgy kell neki a ház körül, vagy a mezőn buzdításként és dicsőítésként szolgálnia. [...] Ez annál fontosabb, mint-hogy szavakban ki tudnánk fejezni.”⁹

De úgy tűnik, hogy Kálvin egyszer csak rendre utasítja magát a zene iránti szeretete tekintetében, és ebben az összefüggésben a következőt szögezte le:

„Mindig figyelni kell arra, hogy az ének ne legyen sem könnyelmű, sem csapongó, hanem legyen súlya és méltósága, ahogyan Szent Ágoston is tanítja. Ezért nagy különbséget kell tennünk az olyan zene között, amelyet az otthoni asztal körül művelünk saját örömünkre, és a zoltárok között, amelyeket a templomban énekelünk Isten és az ő angyalai előtt.”¹⁰

Ugyanakkor mégsem megvetendő az istentiszteleteken kívül elhangzó zene. Ez az asztaltársaságban vagy az otthonunkban szolgálhat örömünkre. Kálvin így fogalmazza meg ezt:

„Az éneklés messze túlnő hasznán [templomi hatáskörén]. Otthon vagy kint a szabadban is felszólít minket Isten dicsőítésére.”

Kálvin buzdítása visszhangra talált. Bordeaux városáról az a hír járta 1556-ban, hogy lakosai közül némelyek a genfi zoltárokat „éneklük naponta az utcán és otthonaikban”. 1557-ben pedig ezt írta valaki a franciaországi Xanties városról:

„Látnia kellett volna, hogy a kézművesek miként sétáltak vasárnaponként a ligetekben és a szórakozóhelyeken, és kis csoportokban zoltárokat [...] énekeltek.”¹¹

Mindazonáltal az a legfontosabb, hogy a zene Isten dicséretére szóljon. Ezzel kapcsolatban Kálvin két dolgot emel ki. Először azt, hogy a lelki énekeket csakis szívvel lehet igazán méltóképpen énekelni.¹² Másodszor pedig azt, hogy:

„Kiváltképpen a *nyelvünk*,¹³ azaz beszédünk és az énekszó rendeltetett és szenteltetett Isten tiszteletére, mert nyelvünk legfőképpen arra teremtetett, hogy Isten dicséretét hirdesse és őt magasztalja. Legfontosabb hasznát nyelvünk mégiscsak a nyilvános imádságban találja, amint azt a hívek gyülekezetében gyakorolják. Ugyanis ott arról van szó, hogy mi Istent, akit *egy* lélekkel és ugyanazzal a hittel szolgáljuk, szintén *egy* hanggal és *egy* szájjal dicsérjük is.”¹⁴

⁹ Busch, E. – Link K. C. – Freudenberg, M. – Heron, A. (hgs.): *i. m.* Bd. 2. 157, 14–17.

¹⁰ Busch, E. – Link K. C. – Freudenberg, M. – Heron, A. (hgs.): *i. m.* Bd. 2., 157, 4–10.

¹¹ Bernoulli, P. E. – Furler, F. (Hg.): *Der Genfer Psalter. Eine Entdeckungsreise.* 2. Aufl. Theologischer Verlag, Zürich 2005, 43–44. és 57.

¹² Busch, E. – Link K. C. – Freudenberg, M. – Heron, A. (hgs.): *i. m.* Bd. 2., 161, 2–3.

¹³ *Dólt* kiemelés a szerzőtől. (Szerk.)

¹⁴ Kálvin: *Institutio*, III. 20,31. *Dólt* kiemelés a szerzőtől. (Szerk.)

A Kol 3,16 így mondja ezt: *intsétek egymást zsolttárokkal, dicséretekkel, lelki énekekkel*. Ehhez Kálvin a következő megjegyzést fűzi, hogy a kevésbé tartalmas énekek helyett „inkább illik szánkba olyan, amely Isten dicséretét hirdeti”.¹⁵

2. A zsolttárok mint a keresztyének által is használt imádságos- és énekgyűjtemény

Mindenekelőtt a címben álló „is” szócska hangsúlyosságát emelném ki. Ugyanis a zsolttárok könyve nem csupán a keresztyének ima- és énekeskönyve. Mindezenelőtt a *zsidóké* számára volt az, és az ma is. Kálvin nem tisztázta végérvényesen a keresztyénség és az Ótestamentum népének viszonyát. Ám az Ószövetség gondos tanulmányozása során arra a meggyőződésre jutott, hogy az Isten által elhívott népek között a zsidó nép az elsőszülött. A 150. zsolttár 6. versének magyarázatánál ezt írja:

„A zsidó néppel ugyanaz a közös [zsolttár]éneklés kapcsol egybe, hogy ezáltal Isten szakadatlan dicsőítő áldozattal tiszteltessék közöttünk [pogányok között] is, mindaddig, míg majd együtt leszünk a mennyek országában, és együtt zengünk halleluját a kiválasztott angyalokkal.”¹⁶

A zsidó nép már a keresztyénség *előtt*¹⁷ imádkozott a zsolttárokkal. Ebből az is következik, hogy zsolttárokat nem sajátíthatjuk ki, mint kizárólag keresztyén szövegeket. Kálvin teljesen tisztában volt ezzel, ezért az istentiszteleti használatra szánt zsolttárszövegek rímbe szedése során az ószövetségi hagyományt tartotta szem előtt. Az utóbbi időben ezért volt lehetséges, hogy ezek a német nyelvre átültetett zsolttárok egy zsidó rabbi előszavával jelentek meg. *Luther Márton* azonban kifejezetten a keresztyén istentiszteletre nézve szedte rímbe a zsolttárokat, és mindig hamar átváltott a Krisztus kijelentéséről szóló beszédre.

Nemrégiben egy lutheránus teológusnő tiltakozott az ellen, hogy a református egyház nem keresztyén módon viszonyul a zsolttárokhoz. Azonban kétségtelen, hogy éppen a zsolttárok iránt tanúsított református viszonyulás serkentette a református keresztyénekben azt a gondolatot, hogy kapcsolatban állunk az Ószövetséggel, és így az Ószövetség népével is. Jól tükrözi ezt Georg Friedrich Händel muzsikája is, aki a hallei hugenotta székesegyház kántoraként kezdte meg zenei tevékenységét.

Kálvin már az 1537-es *Genfi istentiszteleti rendtartásában* is megfogalmazta, s akkor csupán 27 éves volt, hogy igen hasznos volna

„[...] az egyház épülése céljából [...] úgy szükséges énekelnünk a zsolttárokat, mint nyilvános, közösségi imádságokat, és így tárunk Isten elé kéréseinket, vagy énekelve dicsérnünk őt. Ezekkel az ősegyház példáját követjük, hiszen már Pál

¹⁵ A Kol 3,16-hoz ld. *Commentarius in Epistolam Pauli ad Colossenses*. In: CR 80, CO 52, (77–132) 124–125.

¹⁶ *Psalmus CL*. In: CR 32, CO, 4, (441–442) 442.

¹⁷ *Dólt* kiemelés a szerzőtől. (Szerk.)

apostol is kinyilvánította, hogy jó dolog szívvel és szájjal énekelni a gyülekezetben. Ennek hasznát és építő jellegét csak akkor mérhetjük le, ha előbb *kipróbáltuk*. Nálunk a hívek imákozásának [manapság gyakorolt] módozata olyannyira fagyos, hogy emiatt mélyen kell szégyenkeznünk. A zsoltárok arra buzdíthatnak, hogy felemeljük szívünket Istenhez. Vágyat ébreszthetnek bennük arra, hogy segítségül hívjuk az ő dicsőséges nevét, és magasztaljuk őt.”¹⁸

De amikor Kálvin ezeket írta, még nem voltak ilyen általa óhajtott zsoltárénekek. A zsoltáréneklés gyakorlati kérdésével csak később, a strassburgi tartózkodása alatt volt lehetősége foglalkozni. Ő a Biblia zsoltáraiban látta a gyülekezeti énekek mintapéldányait, s mivel kötődött ezekhez, új műfajt hozott létre: a rímbe szedett zsoltárok közösségi énekeit. A *zsoltárok magyarázatához* fűzött előszavában¹⁹ olyan igazi „kincsestár”-nak nevezte *A zsoltárok könyvét*, amelyben gyönyörűséges ékszemek rejlenek. Majd így folytatta: a zsoltárok a mi szívünk „rejtett zugait” is felfedik:

„[...] a fájdalmakat, a szomorúságot, az aggodalmat, a kétséget, a reményt, a gondokat, a félelmeket, a zavart, egyszóval minden olyan érzést, amelyek ideoda hányják az ember lelkét.”

A zsoltárokból ezeket tárjuk Isten elé, és abban bízunk, hogy könyörületet gyakorol irányunkban. Megszólal bennük „az ígéretekbe vetett reménység” hangja és az a hit,

„[...] hogy egyedül a kegyelemből kapott bűnbocsánat által békélhetünk meg Istennel.”

De ez még nem minden, ugyanis Kálvin így folytatja:

„Sehol másutt nem lelhetjük fel a ragyogó dicséretnek ilyen nagy sokaságát, amelyben arról olvashatunk, hogy Isten milyen páratlan jószágot tanúsít egyháza és minden teremtménye iránt.”

Isten atyai gondviselésének és gondoskodásának szabadító tettei és minden „mindennemű szükségben” nyújtott segítsége sehol nem mutatkozik meg annyira, mint a zsoltárokból. Ezért is találunk *A zsoltárok könyvében* olyan sok örömteli dicsőítő énekeket Isten szeretetéről.

A zsoltárénekek első kiadásához (Strassburg, 1539) Kálvin is hozzájárult. Ugyanis vannak olyan darabjai, amelyeknek szövege s talán dallama is az ő nevéhez köthető. De mindezek mellett Kálvin nagysága abban is megmutatkozott, hogy beismerte képességeinek határait is. A zsoltárszövegek rímbe szedésének feladatát kiváló költőkre, a dallamok szerzését pedig korának kitűnő

¹⁸ Ld. Busch, E. – Link K. C. – Freudenberg, M. – Heron, A. (hgs.): *Calvin-Studienausgabe*. Bd. 1., 115. és 125. *Dólt* kiemelés a szerzőtől. (Szerk.)

¹⁹ Ld. Busch, E. – Link K. C. – Freudenberg, M. – Heron, A. (hgs.): *Calvin-Studienausgabe*. Bd. 2., 21–25.

zeneszerzőire bízta. Közülük név szerint csupán egyet említenék meg, Claude Goudimelt, aki a holland Josquin Desprez tanítványaként Rómában tevékenykedett, többek között Giovanni Pierluigi da Palestrina tanáráként. A zsoltárok dallamait nem ő szerezte, de Goudimel volt az, aki négyszólamú műveket formált belőlük, amelyekben – mint tudjuk – a tenor éneklő a fő dallamot.

A gyülekezeti istentiszteleten nem a négyszólamú éneklést gyakorolták, ugyanis Kálvin fontosnak tartotta, hogy a gyülekezet, egy hangként, *egy* szólamban forduljon Istenhez. Amikor a trienti zsinat a polifonikus zene ártalmas vagy építő jellegének kérdéskörét tárgyalta, kikérte Palestrina véleményét. Ő a többszólamú éneklés mellett állt ki. Kálvin városában, Genfben is gyakorolták a négyszólamú zsoltáréneklést, viszont nem az istentiszteleteken, hanem más alkalmakon, a házi vagy egyéb összejöveteleken. A maga módján tehát Goudimel is hozzájárult a zsoltárok széles körű elterjedéséhez. Ez a derék hugenotta 1572-ben, szent Bertalan éjszakáján lelte halálát számos hittestvérével együtt.

A genfi zsoltárok a korabeli keresztyénység sajátos és újszerű alkotásai. Használatuk igen gyorsan elterjedt számos fordításban. Német nyelvre először a lutheránus Ambrosius Lobwasser fordította le mind a 150 zsoltárt 1573-ban. Lobwasser szövegváltozata több mint száz kiadást ért meg. A német református gyülekezetekben használt evangélikus énekeskönyv előzetesként közli a 150 genfi zsoltárt, éspedig az eredeti dallamukkal. Ugyanezt láthatjuk az 1901-es *Magyar Református Énekeskönyv*ben is.

3. Kálvin zsoltármagyarázatai és énekköltészete

Hadd lássunk most egy példát is arra, hogy a bibliai szöveg miként hangzott rímbe szedett énekként. Legyen példánk az 1. zsoltár, mégpedig az 1562-es *Les Psaumes en vers français avec leurs mélodies* genfi kiadás alapján.²⁰ A címlap segítséget nyújt az énekszövegek értelmezésében is. Egrészt ott áll rajta a Zsolt 9,15: *Chantez au Seigneur qui habite en Zion, & annoncez ses faits entre les peuples*. Másrészt egy kép körül az 1Kor 15,42-ből vett idézet áll:

²⁰ Marot, Clément – Bèze, de Théodore: *Les Psaumes en vers français avec leurs mélodies: fac-similé de l'édition genevoise de Michel Blanchier, 1562, publié avec une introduction de Pierre Pidoux*. Droz, Genève, 1986, rééd. 2008.

*Ainsi sera la Resurrection des Morts:
Ce qui est semé en mepris
Ressuscitera en gloire.*

A kép búzatáblát ábrázol, kalászaiból pedig a magok hullnak a földbe.²¹

Most pedig vessünk egy pillantást Kálvin 1557-es zsolnárkomentárjára. Ebben elsősorban a zsolnárok elsődleges, eredeti mondanivalóját keresi. Ugyanakkor felismeri, hogy az egykori szövegeknek aktuális üzenete is van saját korához. Magyarázata azt tükrözi, hogy teljes mértékben átérzi a franciaországi protestáns keresztyének veszélyeztetett helyzetét, de ott vannak benne annak nyomai is, hogy nyugtalan a reformátori munkáját veszélyeztető genfi magisztrátus ellenszegülése és a magisztrátussal olykor kapcsolatban álló tévtanítók ténykedései miatt. Zsolnármagyarázatait többnyire vasárnaponként adta elő, és ebből arra következtetünk, hogy a zsolnárokat nemcsak közösen énekelték az istentiszteleteken, hanem ezek voltak Kálvin ígértéscseinek textusai is! Kálvin számára a zsolnárok voltak az imádságok ősmintái.

Az *első* zsolnárt esetében *Isten* törvényét dicséri. Istent ugyanis csak akkor lehet helyesen és méltóképpen tisztelni, „ha engedelmesszavának”. Azonban látnunk kell, hogy mi különbözteti meg *Isten* törvényét a kínos törvényesedéstől. Kálvin ezt írja:

„[...] *Isten* a kényszerű zsellérszolgálatban leli a legkevésbé örömét, de annál inkább azokban, akik tanítványként alkalmazkodnak a törvényhez és derűs lélekkel látnak a munkához [...], s akik olyan örömet lelik [a törvényben], hogy annál kívánatosabbal és kellemesebbel nem kívánnak foglalkozni, minthogy abban előmenetelük legyen.”²²

Íme, az *első* genfi zsolnárének *első* verse egy olyan dallamra, amely már 1539-ben ismert volt Strassburgban:

*Qui au conseil des malins n'a esté,
Qui n'est a trac des pecheurs arresté:
Qui des moqueurs au banc place n'a prise,
Mais nuit & iour la Loy contemple & prise,
De Leternel, & en est de sireux,
Certainement ce stuylla est hereux.*

*Heil, Heil dem Mann, der flieht der Bösen Rat,
der nicht betritt der Sünder krummen Pfad,
und sich vom Sitz der Spötter weit entfernt!*

²¹ *Psalmen Davids. Nach Frantzösischer melodei vnd reimen art in Teutsche reimen verstendlich und deutlich gebracht durch Ambrosium Lobwasser, D. und hierüber bey einem jeden Psalmen seine zugehörige vier stimmen. Sampt etlichen Psalmen und geistlichen Liedern, so von Herrn D. Luthero und andern [...] leuten gestellet.* Herborn 1609. *Die Psalmen Davids. In Reime Gesetz Durch Matthias Jorissen* (1818). Neuaufgabe 2006.

²² Psalmus I. In: CR 31, CO 3, (37–41) 39.

*Dem Manne Heil, der rubig Weisheit lernet,
der sich das Recht des HERRN zur Freude macht,
und Sein Gesetz erforschet Tag und Nacht.*²³

*Aki nem jár a hitlenek tanácsán,
És meg nem áll a bűnösök útján,
A csúfolóknak nem ül ő székében,
De gyönyörködik az Úr törvényében,
És arra gondja mind éjjel nappal:
Ez ily ember nagy boldog bizonynyal.*²⁴

Ford. Szomor Abigél

Felhasznált irodalom

- Bernoulli, P. E. – Furler, F. (Hg.): *Der Genfer Psalter. Eine Entdeckungsreise*. 2. Aufl. Theologischer Verlag, Zürich 2005.
- Busch, E. – Link K. C. – Freudenberg, M. – Heron, A. (hgs.): *Calvin-Studienausgabe*. Bd. 1–2. *Gestalt und Ordnung der Kirche*. Neukirchener Theologie, Neukirchen-Vluyn 2012.
- Calvin, J.: *Institutio Christianae Religionis* (1559).
- Cunitz, E. – Baum, J.-W. – Reuss, E. W. (hgs.): *Joannis Calvini opera quae supersunt Omnia*. C. A. Schwetschke, Brunsvigae 1859 skk.
- Doumergue, E.: *Calvins Wesen*. Neukirchen Kreis Moers, Buchhandlung des Erziehungsvereins, Neukirchen 1934, 77.
- Énekeskönyv magyar reformátusok használatára*. Magyarországi Református Egyház Zsinati Sajtóosztálya, Budapest 2001.
- Jorissen, Matthias: *Psalmen Davids. Nach Frantzösischer melodei vnd reimen art in Teutsche reimen verstendlich und deutlich gebracht durch Ambrosium Lobwasser, D. und hierüber bey einem jeden Psalmen seine zugehörige vier stimmen. Sampt etlichen Psalmen und geistlichen Liedern, so von Herrn D. Luthero und andern [...] leuten gestellet*. Herborn 1609. *Die Psalmen Davids*. In *Reime Gesetzt Durch Matthias Jorissen* (1818). Neuauflage 2006.
- Marot, Clément – Bèze, de Théodore: *Les Psaumes en vers français avec leurs mélodies: fac-similé de l'édition genevoise de Michel Blanchier, 1562, publié avec une introduction de Pierre Pidoux*. Droz, Genève, 1986, rééd. 2008.

²³ Matthias Jorissen (1739–1823) alapján, aki 1793-ban szedte rímbe a zsoltárokat (*Die Psalmen Davids in Reime gesetzt*), és ezeket 1798-ban nyomtatták ki.

²⁴ Ld. *Énekeskönyv magyar reformátusok használatára*. Magyarországi Református Egyház Zsinati Sajtóosztálya, Budapest 2001.